

Paweł Urgacz

Personalizm ekonomiczny i jego zasady w ujęciu G.M.A. Gronbanchera

Annales. Etyka w życiu gospodarczym 11/1, 87-94

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Personalizm ekonomiczny i jego zasady w ujęciu G.M.A. Gronbachera

1. Wprowadzenie

Minęło już ponad 12 lat od czasu, gdy termin **personalizm ekonomiczny** (*economic personalism*) został użyty po raz pierwszy. Przedstawiany był jako próba stworzenia nowego modelu ekonomicznego, który wiązałby ze sobą dorobek nauk ekonomicznych i chrześcijańskiej teologii moralnej¹. W tym znaczeniu stanowił on swego rodzaju odnogę poprzednich intelektualnych osiągnięć. Choć w pewnym sensie takie jego pojmowanie jest właściwe, to bardziej trafnym jest ujmowanie go po prostu jako następnego ruchu nawiązującego do tradycji szerszego i historycznie bogatszego myślenia w stosunku do tego, jakie miało miejsce w latach poprzednich².

Jako szkoła myśli, personalizm ekonomiczny umiejscawia się w tradycji chrześcijańskiej pomiędzy innymi szkołami podejmującymi etyczną refleksję nad społeczno-ekonomicznymi aspektami życia człowieka. Swoje wysiłki skupia przede wszystkim nad rozwijaniem i głębszym zrozumieniem moralnego wymiaru ekonomicznej, politycznej oraz społecznej działalności. To sprawia, iż jest żywotnie zaangażowany w promowanie dialogu pomiędzy chrześcijańską etyką społeczną, tradycją prawa naturalnego oraz osiągnięciami nauk ekonomicznych. Na tej podstawie personalizm ekonomiczny utożsamiany jest ze sposobem refleksji nad moralnymi, ekonomicznymi i politycznymi dylematami, jakie przed człowiekiem stawia współczesny świat. Wreszcie, jako stanowisko filozoficzne, personalizm ekonomiczny czerpiąc z humanistycznej tradycji chrześcijańskiej zmierza w kierunku ustanowienia wolnej i ludzkiej gospodarki w wolnym i cnotliwym społeczeństwie. To w ten sposób staje się pomostem umożliwiającym przenoszenie intelektualnych zasobów chrześcijańskiej tradycji moralnej do sfery publicznej.

Personalizm ekonomiczny odwołuje się do zasady społecznego nauczania Kościoła głoszącej, iż osoba jest takim dobrem, które nie może być traktowane jako przedmiot użycia i w tej formie jako środek do celu. Zasada ta nazywana często normą personalistyczną stanowi podstawę całego porządku moralnego. Etyka gospodarcza – by nie była etyką abstrakcyjną – nie może jedynie poprzestać na odwoływaniu się do owej normy. Musi ona uwzględnić również empiryczne prawa, jakie rządzą ekonomicznym działaniem człowieka.

¹ K.E. Schmiesing, *The Context of Economic Personalism*, „Journal of Markets & Morality” 2001, nr 2, s. 176.

² Tamże.

Personalisci patrzą na ekonomię z określonego punktu widzenia. Nie lekceważąc technicznego aspektu analizy ekonomicznej, skupiają się na rozstrzygnięciu kwestii, które systemy promują, a jakie negują godność człowieka. Personalista nie jest jednak ekonomistą i dlatego musi znaleźć określoną szkołę ekonomiczną, z którą wejdzie w dialog. Najczęstsze odwołania następują w odniesieniu do dzieła tych myślicieli, którzy powrócili do pierwotnej inspiracji ekonomii jako dziedziny przynależącej głównie do filozofii moralnej. Szkoła ta nazywana bywa „szkołą austriacką” lub „szkołą klasycznego liberalizmu”. Jej atrakcyjność związana jest z faktem, iż skupiła ona swoją uwagę na podmiocie działalności gospodarczej. L. von Mises, jeden z najznakomitszych jej przedstawicieli pisał, iż często „metaforycznie mówi się o automatycznych i anonimowych siłach, napędzających „mechanizm” rynku. Ludzie używający takich przenośni zapominają o tym, że jedynymi czynnikami, które wpływają na rynek i kształtują ceny, są celowe działania ludzkie. Nie ma żadnego automatyzmu; są tylko ludzie świadomie i zamierzenie dążący do określonych celów. Nie ma żadnych tajemniczych mechanicznych sił; jest tylko ludzka wola usunięcia dyskomfortu. Nie ma żadnej anonimowości; jestem ja i ty, Bill, Joe i cała reszta. A każdy z nas jest jednocześnie producentem i konsumentem”³. Co więcej ekonomia zajmuje się „fundamentalnymi problemami społeczeństwa; dotyczy każdego i należy do wszystkich. Jest głównym i właściwym studium każdego obywatela”⁴. „Fizyk, który jest tylko fizykiem, może być pierwszej klasy fizykiem i najbardziej wartościowym członkiem społeczeństwa. Ale wybitnym ekonomistą nie może być ktoś, kto jest tylko ekonomistą. Ekonomista, który jest tylko ekonomistą, jest nie tylko skończonym nudziarzem, lecz jest wręcz niebezpieczny”⁵ – przytacza kolejny wybitny reprezentant austriackiej szkoły ekonomicznej F.A. von Hayek.

Przedstawiciele szkoły austriackiej dostrzegli, iż działanie zaczyna się od wyboru, oraz poddali analizie nie tylko pojedyncze działania rozpatrywane we wzajemnej izolacji, lecz rozwinęli ponadto teorię działań charakterystycznych, a więc ostatecznie teorię ludzkiego charakteru. Ponadto wskazali oni na przyczynę sprawczą działalności gospodarczej, będącą siłą napędową gospodarki, tj. na cnotę przedsiębiorczości. Mises argumentował, że „tylko kapitalizm i liberalizm, a więc tylko własność prywatna i nieskrepowana działalność przedsiębiorców, mogą zagwarantować najwyższą wydajność ludzkiej pracy”⁶. Personalisci ekonomiczni poszukując paradygmatu gospodarki na miarę człowieka, dostrzegli w myśli ekonomicznej szkoły austriackiej element zmierzający do bogatszej antropologii filozoficznej.

Personalizm ekonomiczny posiada oczywiście swoich intelektualnych prekursorów. Ich wspólną cechą było dostrzeżenie braków, jakimi charakteryzowała się dotychczasowa interpretacja społecznego nauczania Kościoła. Jednym z ojców personalizmu ekonomicznego jest papież Jan Paweł II, którego nauki stanowiły inspirację dla myślicieli dostrzegających potrzebę nowej teorii, która ułatwiłaby dialog między ekonomistami i teologami. Miejsce szczególne zajmuje tu opublikowana przez Ojca Świętego encyklika *Centesimus annus*.

Za kolejnego prekursora należy uznać amerykańskiego filozofa, teologa i ekonomistę Michaela Novaka. Łącząc ideologię liberalnego kapitalizmu z uznaniem idei społeczności w różnych formach, afirmacją potrzeby etyki, a także wysoką oceną religii, podejmuje pró-

³ L. von Mises, *Human Action. A Treatise on Economics*, The Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama 1998, s. 311–312.

⁴ Tamże, s. 875.

⁵ F.A. von Hayek, *Studies in Philosophy, Politics and Economics*, University of Chicago Press, Chicago 1967, s. 123.

⁶ L. von Mises, *Liberalizm w tradycji klasycznej*, Arkana, Kraków 2001, s. 253.

bę reinterpretacji liberalizmu, która inaktywuje niechęć wobec religii⁷. W jednej ze swoich prac pt. *Liberalizm. Sprzymierzeniec czy wróg Kościoła?* dowodzi, iż demokratyczny kapitalizm w wydaniu amerykańskim jest do pogodzenia z moralnością chrześcijańską, a nawet w sposób szczególny jej sprzyja⁸.

Następnym ojcem personalizmu ekonomicznego jest włoski polityk i filozof Rocco Buttiglione. Z przekonania, iż katolicka nauka społeczna mając odpowiednią podstawę antropologiczną, potrzebuje wejścia w dialog z jakąś szkołą ekonomiczną, odwołuje się do osiągnięć przedstawicieli szkoły austriackiej. Jak zauważa G.M.A. Gronbacher, Buttiglione w szkole tej odnalazł ekonomię, która odrzuca pozytywizm, opracowuje filozoficzne podstawy ekonomii, unika nadmiernej ekonometrii oraz proponuje teorię wartości ekonomicznej, którą można pogodzić z etyką chrześcijańską⁹.

Za trzeciego ojca personalizmu ekonomicznego należy uznać *The Acton Institute for the Study of Religion and Liberty*. Instytucja ta powstała w celu promowania wolnego, budowanego na cnotach społeczeństwa, które charakteryzowane jest przez indywidualną wolność i podtrzymane przez religijne zasady. Instytut Actona stara się wypracować wizję społeczeństwa, które jest zarówno wolne i oparte na wartościach. W tym celu organizuje seminaria, praktyki oraz publikuje książki, monografie i periodyki. Jego założyciele – Kris Mauren¹⁰ i ks. Robert Sirico¹¹ – w końcu lat osiemdziesiątych dostrzegli korzyści płynące z syntezy ekonomii wolnorynkowej z katolicką nauką społeczną tym samym dostarczając inspiracji do powstania **Centrum Personalizmu Ekonomicznego**¹².

Personalizm ekonomiczny to metodologiczna struktura, która pozwala na połączenie obiektywnych wartości moralnych z subiektywną oceną ekonomiczną. Jak odnotowuje G.M.A. Gronbacher rezultatem tego przedsięwzięcia jest „*odkrycie więzi między doświadczeniem działającej osoby, jej godnością i interesem własnym z jednej strony oraz społeczeństwem, doświadczeniem działania wraz z innymi z drugiej strony*”¹³. Dla jego lepszego zrozumienia koniecznym staje się naświetlenie jego historycznego tła i przedstawienie teoretycznych zasad tej nowej dyscypliny naukowej.

2. Personalizm – historyczne uwarunkowania

Mówi się, iż podanie jednoznacznej, sztywnej definicji jakiegokolwiek szkoły filozoficznej należy do zadań niemożliwych. Nie inaczej jest w odniesieniu do personalistycznej szkoły

⁷ S. Kowalczyk, *Liberalizm i jego filozofia*, Unia, Katowice 1995, s. 79.

⁸ Zob. M. Novak, *Liberalizm – sprzymierzeniec czy wróg Kościoła*, W drodze, Poznań 1993.

⁹ G.M.A. Gronbacher, *The Need for Economic Personalism*, „The Journal of Markets & Morality” 1998, nr 1, s. 28.

¹⁰ Mauren po ukończeniu studiów z zakresu ekonomii i stosunków międzynarodowych na The Johns Hopkins University, osiadł w Grand Rapids, by zaangażować się w prace związane z założeniem Instytutu Actona. Obecnie jest jego dyrektorem wykonawczym.

¹¹ W kwietniu 1999, Sirico został wyróżniony honorowym doktoratem z zakresu Chrześcijańskiej Etyki, przyznany przez franciszkański Uniwersytet Steubenville, zaś w maju 2001, Universidad Francisco Marroquin przyznał mu honorowy doktorat z zakresu Nauk Społecznych. Jest członkiem prestiżowego Mont Pèlerin Society, American Academy of Religion oraz Philadelphia Society.

¹² Jednym z celów Centrum Personalizmu Ekonomicznego jest zintegrowanie przyczynków dostarczonych przez wspomnianych myślicieli w spójną filozofię społeczną.

¹³ G.M.A. Gronbacher, *The Need for Economic Personalism*, *op.cit.*, s. 29.

filozoficznej. Według A. Ligneula personalizm nie jest systemem filozoficznym, a raczej wyraża postawę rozpościerającą się nad różnymi perspektywami, powiązаныmi jedną wspólną ideą¹⁴. Idea ta wyraża afirmację absolutnej wartości, jaką jest osoba ludzka. Tym samym personalizm zajmuje się analizą znaczenia i natury istnienia osobowego, uznając zarazem tajemniczy charakter ludzkiej egzystencji. Personalizm ekonomiczny podobnie do filozoficznego „*posiada swoje intelektualne źródła, które kształtują jego wizję*”¹⁵. Przede wszystkim nawiązuje on do wypracowanej w Polsce przez grupę intelektualistów (głównie katolików) koncepcji personalizmu. Tym, co łączyło ową grupę, była filozoficzna metodologia realistycznej fenomenologii.

Karol Wojtyła jako wykładowca Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego wraz ze swoimi uczniami stworzył podstawy polskiego personalizmu. Do jednej z jego podstawowych tez należy zaliczyć tezę o **centralnej pozycji osoby**. Podmiotowość osoby ludzkiej staje się zagadnieniem będącym w centrum wszelkich zainteresowań. Sprawia ono, iż współczesna myśl filozoficzna za swój cel przyjmuje przede wszystkim refleksję nad istniejącym i działającym we wszechświecie człowiekiem. Jego cechą charakterystyczną jest „nieredukowalność” wobec tego wszechświata¹⁶. Osoba zostaje uznana za ontologiczny i epistemologiczny punkt wyjścia filozoficznej refleksji. Refleksja ta stanowi, więc metafizyczną analizę konstytucji statusu i godności człowieka jako osoby¹⁷. Godność i wartość osoby znajdując się w centrum filozofii personalistycznej, stanowi podstawę dalszej analizy filozoficznej.

Polski personalizm przyznaje osobie wewnętrzne świadome życie, tzw. **subiektywność**¹⁸. Dzięki posiadanej intuicyjnej świadomości osoba jest w stanie przeżywać swoją subiektywność. Sprawia ona, iż człowiek doświadcza wyjątkowości swojego istnienia, swojej **autonomii**. Jak zauważa M.A. Krąpiec, nie istnieje „*już nad bytem osobowym jakiś inny byt samoistniejący, którego częścią, elementem, momentem lub refleksem byłby byt osobowy. Byt osobowy jest więc sam dla siebie bytem zupełnym, tworzącym fundamentalną całość bytową*”¹⁹.

Główna teza polskiego personalizmu wyraża się w maksymie „**każdej osobie należy jest afirmacja za względu na nią samą**”. Wynika ona z przekonania o wyjątkowym statusie natury ludzkiej sprawiającej, iż człowiek jest kimś ontologicznie wyższym od całej stworzonej rzeczywistości. Godność osoby wyznacza nam inny sposób odnoszenia do osoby niż do rzeczy. „*Nikt nie może posługiwać się osobą jako środkiem do celu: ani żaden człowiek, ani nawet Bóg-Stwórca*”²⁰ – stwierdza K. Wojtyła. Wśród cech decydujących o godności osoby ludzkiej m. in. znajdują się²¹:

- władze i uzdolnienia – inteligencja, kreatywność, wolność, zdolność do miłości,
- zdolność do poznawania świata,
- fizyczna i genetyczna wyjątkowość osoby ludzkiej,
- niezastępowalność osoby ludzkiej.

¹⁴ A. Ligneul, *Teilhard and Personalism*, trans. P.J. Olinny, OFM, M.D. Meilach OFM, Glen Rock, Nowy Jork 1968, s. 4.

¹⁵ G.M.A. Gronbacher, *The Need for Economic Personalism*, op.cit., s. 4.

¹⁶ Por. K. Wojtyła, *Podmiotowość i „to, co nieredukowalne” w człowieku*, [w:] *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, TN KUL, Lublin 1994, s. 434–443.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Odróżnić należy subiektywność od subiektywizmu etycznego twierdzącego, iż prawda moralna jest subiektywna.

¹⁹ M.A. Krąpiec, *Człowiek – kultura – uniwersytet*, KUL, Lublin 1998, s. 33.

²⁰ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, TN KUL, Lublin 1986, s. 29.

²¹ G.M.A. Gronbacher, *The Need for Economic Personalism*, op.cit., s. 7.

Z twierdzenia o afirmacji osoby ze względu na nią samą, wynika uprawnienie, jakim jest prawo do **uczestnictwa**. G.M.A. Gronbacher, nawiązując do personalistycznego ujęcia społecznej natury człowieka przypomina, iż „osoba żyje i działa wraz z innymi nie tylko z racji swojej natury, ale również dlatego, że w ten sposób dojrzewa jako osoba”²². Do osiągnięcia stanu samointegracji i samospelnienia nie wystarcza jedynie osiągnięcie wewnętrznej jedności przez jednostkę, ale niezbędne jest również osiągnięcie jedności między jednostką a innymi. Dlatego człowiek powinien mieć wolność uczestnictwa wraz z innymi w społeczeństwie. Oznacza to zwrócenie się ku innym i włączenie się we wszystkie sfery życia społecznego. „Chodzi tutaj o wzajemne przenikanie się w podmiotowym wymiarze uczestnictwa. [...] Właściwość ta wyraża się w takim spełnianiu czynów »wspólnie z innymi«, w takim współ-działaniu i współ-bytowaniu, które zarazem służy spełnieniu tej osoby. Uczestnictwo idzie w parze zarówno ze wspólnotą, jak i z wartością »personalistyczną«. [...] Zdolność uczestniczenia w samym człowieczeństwie każdego człowieka stanowi rdzeń wszelkiego uczestnictwa i warunkuje personalistyczna wartość wszelkiego działania i bytowania »wspólnie z innymi«”²³ – pisze Wojtyła. Uczestnictwo jako przeciwstawienie alienacji umacnia podmiot i pozwala jednostce na rozwój.

3. Zasady personalizmu ekonomicznego

W punkcie tym, za G.M.A. Gronbacherem, zostaną przedstawione podstawowe zasady, których rzeczownikami są personaliści ekonomiczni. Jak stwierdza sam autor, zasady te celowo są sformułowane ogólnie i powinny zostać odniesione do konkretnych sytuacji i problemów²⁴.

Pierwsza zasada sformułowana jest jako **prymat osoby ludzkiej: ekonomia i godność człowieka**. Ludzka osoba będąca *imago Dei*, jest niezależną, racjonalną substancją, unikalną indywidualnością, podmiotem moralnego działania i współtwórcą²⁵. Posiada ona wrodzoną wartość i godność, oraz pewne prawa i obowiązki odnośnie rozpoznania i ochrony własnej godności i godności innych osób. Prawdy te są nam dane na drodze objawionej, co nie oznacza, iż nie jesteśmy w stanie dojść do nich na drodze wnioskowania rozumowego. Co więcej, odnoszą się również do życia gospodarczego. Jak pisze G.M.A. Gronbacher, proces gospodarczy „rozpoczyna się od ludzkiego wyboru, a rzeczywistość ludzkich wyborów stanowi punkt przecięcia ekonomii i moralności. Gospodarka istnieje dla osoby, a nie osoba dla gospodarki. Nie można jej pojmować jako abstrakcyjnego bytu złożonego z mechanicznych tworów, do których społeczeństwo musi się dostosować. System gospodarczy musi pozostawać w zgodzie z ludzką naturą, a nie odwrotnie”²⁶. To powoduje, iż nieodzownym staje się poddawanie ocenie moralnej całego życia gospodarczego. By chronić godność każdego człowieka, personaliści ekonomiczni będą dążyli do stworzenia takich struktur gospodarczych, które stoją na jej straży.

²² Tamże, s. 8.

²³ K. Wojtyła, *Uczestnictwo czy alienacja?* [w:] *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, op.cit., s. 332.

²⁴ G.M.A. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Instytut Liberalno-Konserwatywny, Lublin 1999, s. 59.

²⁵ *Statement of Principles for Economic Personalism*, „The Journal of Markets & Morality 1” 1998, nr 1, s. 353.

²⁶ G.M.A. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, op.cit., s. 59.

Druga zasada to **kapitał ludzki: stworzenie i twórczość**. Osoba ludzka ze swojej natury jest osobą realizującą się w działaniu. To sprawia, iż jej rozwój następuje na drodze wolnego wyboru dóbr moralnych, które dopełniają jego naturę²⁷. W odniesieniu do życia gospodarczego oznacza to, konieczność nieustannego poszukiwania nowych, konstruktywnych dróg kształcenia i szkolenia ludzkich jednostek, by w pełni wykorzystać ich potencjał. Potrzeba ta przybiera na znaczeniu w obecnych czasach, gdy wraz „ze wzrostem i stosowaniem nowych technologii znaczenie ludzkiej wiedzy i kreatywności staje się jeszcze bardziej oczywiste”²⁸.

Zasada następną to **godność ludzkiej pracy: powołanie do przedsiębiorczości**. Zgodnie z nią praca pojmowana jest jako część powołania człowieka, zaś powołanie do przedsiębiorczości, „do twórczego wytwarzania dóbr i samorealizacji”, charakteryzuje każdego człowieka. Może zostać ono zrozumiane jedynie w kontekście „powinności względem innych”²⁹. G.M.A. Gronbacher stwierdza, iż wyzwolenie „ludzkiej wytwórczości realizowanej dla dobra wspólnego jest wynikiem akceptacji fundamentalnego powołania do przedsiębiorczości, tj. twórczego wykorzystania kapitału ludzkiego”³⁰.

Kolejna zasada przybiera następującą formę: **integralny rozwój człowieka: wytwórczość i personalizizm**. Wyraża ona przekonanie, iż działalność wytwórcza musi zostać podporządkowana celom ludzkim. Wytworzone na jej drodze bogactwo ma służyć integralnemu rozwojowi człowieka, którego częścią jest rozwój gospodarczy. Zarysowuje się tu konieczność znalezienia sposobów „stymulowania wolnego ludzkiego działania wytwórczego podejmowanego na rzecz innych, a zwłaszcza tych, którzy sami nie są zdolni do pełnego uczestnictwa w procesie produkcyjnym z powodu choroby, wieku czy kalectwa”³¹. Tu uwiadcza się relacja pomiędzy rozwojem społecznym a wzrostem gospodarczym. Ponadto jak stwierdza Gronbacher „wzrost gospodarczy musi być motorem rozwoju społecznego, dostarczając części środków potrzebnych do polepszenia edukacji, ogólnych standardów życia i działalności kulturalnej”³². Takie rozumienie wzrostu gospodarczego zapobiega szerzeniu się konsumpcjonizmu.

Jak już zostało nadmienione, rozwój gospodarczy stanowi jedynie część rozwoju człowieka. Oznacza to, iż błędem jest absolutyzowanie życia gospodarczego. Tak więc zapewnienie wszystkim ludziom standardu życia, jakim cieszą się najbogatsze kraje, nie gwarantuje społeczeństwa „w pełni ludzkiego”. Życie godne człowieka „musi być raczej budowane przez umacnianie godności każdej jednostki, kreatywności i zdolności do odpowiadania na właściwe każdemu osobowe powołanie. Wolność gospodarcza jest tylko jednym z elementów wolności ludzkiej. Pragnienie lepszego życia nie jest rzeczą złą, rzeczą złą jest zastępowanie „lepiej być” przez „więcej mieć””³³.

Dalsza zasada brzmi: **uczestnictwo**. Jednym z podstawowych aspektów rozwoju osobowego jest nasza społeczna natura oraz zdolność do bezinteresownego działania. Osoba osiąga spełnienie poprzez udział w dobrach moralnych znajdujących się u korzeni ludzkiego rozwoju i współdziałania z innymi osobami³⁴. Uczestnictwo powinno więc być normal-

²⁷ *Statement of Principles for Economic Personalism, op.cit.*, s. 353.

²⁸ G.M.A. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny, op.cit.*, s. 59–60.

²⁹ Tamże, s. 60.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

³² Tamże, s. 61.

³³ Tamże.

³⁴ *Statement of Principles for Economic Personalism, op.cit.*, s. 354.

ną sytuacją wszystkich członków społeczeństwa. To działanie wspólnie z innymi, w którym jednostka zachowuje swoją personalistyczną wartość.

Do integralnych elementów uczestnictwa należy zaliczyć uznanie i ochronę prawa własności, niezbędnego do tego by osoba mogła uczestniczyć w sferze produkcyjnej. Jak pisze G.M.A. Gronbacher „własność, tak jak prywatność, jest konkretnym wymaganiem płynącym z bycia osobą”³⁵. Najefektywniejszym środkiem redukowania ubóstwa jest ochrona własności prywatnej za pomocą reguł prawa. To daje ludziom okazję, by wejść w kręgi wolnego handlu, w którym mogą wyrazić twórczy wymiar ich natury jako osoby³⁶.

Należy również zwrócić uwagę na zjawisko alienacji będące przeciwieństwem uczestnictwa. Bardzo często spowodowana czynnikami natury ekonomicznej, staje na drodze dążeniu do samorealizacji człowieka.

Następna zasada sformułowana jest następująco: **ekonomiczne dobro wspólne: pomocniczość**. Pochodząca z tradycji prawa naturalnego i katolickiej nauki społecznej, zasada pomocniczości, nakłada głębokie konsekwencje. Wskazuje ona granice dla słusznych powinności państwa i nakłada obowiązki na instytucje niższego rzędu, takie jak wspólnota lokalna, rodzina, Kościół oraz na jednostkę, zobowiązując instytucje niższego rzędu do wypełniania pewnych funkcji moralnych i praktycznych, istotnych dla funkcjonowania dobrze zorganizowanego i wolnego społeczeństwa³⁷. Jak pisze G.M.A. Gronbacher, rynek „jako instytucja społeczna zasługuje na znaczny stopień ochrony przed nieuzasadnionymi ingerencjami. Jest tak zwłaszcza z uwagi na to, że struktury polityczne mają pokusę ingerowania w działalność rynkową. Jeśli rynek ma funkcjonować prawidłowo – wytwarzając konieczne dobra i usługi dla zaspokojenia ludzkich potrzeb i życzeń – to potrzebuje on swobody działania bez nieuzasadnionych ingerencji. Tylko respektując zasadę pomocniczości możemy mieć nadzieję na osiągnięcie jakiegoś stopnia ekonomicznego dobra wspólnego”³⁸.

Zasada kolejna: **ograniczenia rynku**. Rynek posiada swoją naturalną funkcję, którą jest wytwarzanie i rozdział bogactwa. Z racji, iż stanowi część społeczeństwa wolności i cnoty, powinien być zawsze otwarty na wpływy instytucji moralnych i kulturowych, w ramach których istnieje. Tym samym absolutyzacja zasad rynkowych i redukcja całego życia ludzkiego do rynku jest działaniem nieuprawnionym. Jak wiadomo wiele aspektów naszego życia nie znajduje wyrazu na rynku.

Ostania zasada: **preferencyjna opcja na rzecz ubogich: solidarność i sprawiedliwość społeczna**. Do moralnego obowiązku społeczeństwa należy troska o los ubogich i słabych. Tu ujawnia się rola, jaką ma do spełnienia rząd. Mianowicie powinien on zapewnić dotrzymania kontraktów, chronić przed nieuprawnionymi ingerencjami, bronić osób i własności oraz stwarzać struktury prawne wspomagające wytwarzanie bogactwa³⁹. Rząd jednak nie jest pierwszą instytucją charytatywną troszczącą się o ubogich. Przede wszystkim jest nim Kościół. Chrześcijanie mają moralny obowiązek by udzielać pomocy tym, którzy w konkretnej sytuacji jej potrzebują.

³⁵ G.M.A. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, op.cit., s. 62.

³⁶ *Statement of Principles for Economic Personalism*, op.cit., s. 354.

³⁷ Zob. J. Höffner, *Chrześcijańska nauka społeczna*, Wydawnictwo Fundacji ATK, Warszawa 1999, s. 56–60.

³⁸ G.M.A. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, op.cit., s. 63–64.

³⁹ Tamże, s. 64.

4. Zakończenie

Personalizm ekonomiczny nie stanowi jeszcze w pełni opracowanej teorii, a raczej zaproszenie do nowego spojrzenia na życie gospodarcze. Z jednej strony postuluje potrzebę ujmowania procesów gospodarczych w kategoriach moralnych, z drugiej dostrzega konieczność wypracowania mocnej teorii ekonomicznej. Wynika to z przekonania, iż humanistyczna refleksja potrzebuje mocnego zakorzenienia w ekonomii, a myśl ekonomiczna potrzebuje pogłębionej wizji człowieka. Ma to na celu wspieranie wolnego rynku, który będzie stanowił jak najbardziej efektywny sposób alokacji zasobów, a co ważniejsze będzie stwarzał warunki dla rozwoju osoby. Tym samym personalizm ekonomiczny stanowi obiecującą alternatywę dla myślenia zamkniętego na wartości etyczne w gospodarce.

Economic Personalism in G.M.A. Gronbacher's Approach

Summary

The dialog that has been conducted for a few years between a group of Christian social thinkers and economists on moral aspects of economic activity has led to the creation of a new science discipline called *economic personalism*. On the one hand it stipulates the need to express economic processes within ethical categories, on the other hand it perceives the necessity to elaborate a strong economic theory. Economic personalists refer to the works of those thinkers who returned to the basic economic inspiration as a field belonging predominantly to moral philosophy. This school is sometimes called the Austrian School or the School of Classical Liberalism.

A significant role in the economic personalism development was performed by its forerunners who noticed what was lacking in the previous interpretations of Catholic social thought. Among the there are John Paul II, Michael Novak, Rocco Buttiglione and the Acton Institute.

The intellectual sources of economic personalism are mainly related to concept of personalism developed in Poland. Its specific thesis, seen in the maxim that "each person ought to be affirmed for the sake of it itself" also relates to the economic life.

Economic personalists formulate principles that are spokesmen in order to promote a free society built on virtues. They are expressed in the following way: pre-eminence of a human being: economy and human dignity; human capital: creation and creativity; dignity of human work: calling for enterprise, integral development of human being, manufacture and personalism, participation, economic common wealth, helpfulness, market restrictions; preferential option for the poor: solidarity and social equity.

Key words: *economic personalism, Austrian School, Acton Institute, Catholic social teaching*